

— הרמב"ם מפרש [דלא כרש"י ורבנו תם] שאמר לו על-פה בפני עדים 'חייב אני לך מנה בשטר', שהואיל ואמר 'בשטר' הרי זה כמו שאמר הווי עלי עדים וחייב לשלם לדברי רבי יוחנן.

דף קב

'לא בשטרי פסיקתא וכדרב גידל...' — העמידו בכתובה בשטר כדי לפרש מה ששינונו ניוזנית מנכסים משועבדים. וקמ"ל שאף על פי שאין כאן שטר גמור שמתחייב על ידי השטר, אלא שטר ראה שזכר בו שהיה פוסק כך וכך, ואעפ"כ מועיל מדרב גידל וגובה ממשועבדים. (עפ"י רעק"א)

'כתב לכהן שאני חייב לך חמש סלעים — חייב ליתן לו חמש סלעים ובנו אינו פדוי' — מקשים, כיון שאין בנו פדוי מדוע חייב ליתן לו, והלא אין כוונתו להשתעבד אלא על סמך שיהא פדוי? יש מתרצים, כיון שמדין תורה הוא פדוי, כדברי עולא, הרי זכה הכהן בפדיון, בתורת מתנות כהונה. (עפ"י לבוש וט"ו יו"ד שה סק"ג). ואולם יש להקשות על כך, הלא מבואר בגמרא שגם מן התורה אינו פדוי אלא לכשיתן, ואם כן בשעת נתינת השטר לא זכה הכהן כלום (מנחת חינוך שצב; יד דוד). ויש מתרצים, כיון שמן התורה פדוי לכשיתן, ויש תוקף לשטר זה, הלכך חייבו חכמים ליתן לו אעפ"י שאמרו שלא יהא פדוי, מדין 'הפקר ב"ד הפקר' (עפ"י קהלת יעקב [הקדמון] דף צד:), או משום קנס, שלא יהיו רגילים בכך, כיון שמן התורה הוא פדוי. (עפ"י יד דוד — בכורות נא. וע"ע בהפלאה ובהדושי ר' עזריאל כאן).

'אי הכי אמאי כתב?' — משמע מכאן כדברי הגאונים, שאדם נאמן לומר 'פרעתי' על כתב ידו היוצא מידי חברו כנגדו, שאם לא כן מה מקשה למה כתב, הרי כתב כדי שלא יוכל לומר פרוע הוא. (עפ"י ריטב"א).

כן היא דעת הרמב"ם (מלוה יא, ג) והרי"ף (סוף ב"ב) והרמב"ן (במלחמות שם). וכ"ה בשלחן ערוך חו"מ (סט, ב). וכן נקט שם הש"ך (בסקי"ד) לעיקר. אבל התוס' והרשב"א והרא"ה (לעיל כא) והרמ"ה (מובא בטור וברמ"א שם) סוברים שאינו נאמן לומר פרעתי. וי"ל בדעתם שדחוק לומר שכתב לו כדי למנוע מעצמו אפשרות טענת פרוע).

(ע"ב) 'זהאלהים אמר רב אפילו בוגרת' — שמע מינה שיכול אדם לומר כן, אפילו על דבר שלא שמעו, כיון שיש לו הכרח שכך נאמר. (עפ"י ריטב"א)

'בההיא הנאה דקמיחתני אהדדי גמרי ומקני להדדי' — בכמה מקומות מצינו כעין זה, שקבלת הנאה עושה גמירות דעת לקנין, וקנין דאורייתא הוא. ואולם אין לנו בזה אלא מה שאמרו בגמרא, שאין אנו בקיאים בהכרעת דברים אלו. (עפ"י חזון איש — ב"ק כא, ה). וע"ש בציוני שאר המקומות ובפוסקים, וכן מובא ברש"ש בכורות יח: כמה דוגמאות לכך. וע"ע: שו"ת מהרי"ק קפב; נוב"י חו"מ כת; שו"ת רעק"א לו; חזו"א ב"ב ד, י ובכורות יט, ג; אחיעזר ח"ד פב.

וזה לשון רבי שמריהו יוסף קרליץ (אביו של החזו"א, מובא בחזו"א חו"מ כב) 'כלל גדול יהיה לך בקנינים: דעיקר הקנין הוא שיגמור בלבו להקנות הדבר לחבירו, וחבירו יסמוך דעתו עליו. ויש דברים שקיים להו לחז"ל שבדבור בעלמא גומר בלבו להקנות לחבירו, ויש שאינו גומר בלבו רק ע"י הקנינים המפורשים מן התורה או מחז"ל. ודוק היטב בזה, והפוך בה דכולה בה. דוק בש"ס ופוסקים ותמצא כן. וזכורני שכדברים האלה כתב הגאון ר' אלעזר משה מפינסק (שיחי') [ז"ל] בהסכמתו להשטי"ם דווילנה הנדפס במסכת ב"ב. ודוק בדבריו כי נכונים הם מאד'. וראה עוד בענין זה בקובץ שיעורים ובאילת השחר כאן).

ז'קרי ליה לאמירה כתיבה? — אין, והתנן הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך ותני ר' חייא האומר לאשתו — משמע מכאן, וכן מוכח מכמה מקומות, שמשמעות הביטוי 'תני רבי חייא' כלפי המשנה, היינו גירסה או פירוש במשנה גופא, ואינה ברייתא העומדת לעצמה, שאם כן, מה מקום להוכיח מתני רבי חייא למשמעות 'הכותב' במשנה. (וע' גם בתוס' בכורות כב. ד"ה רבי אליעזר. וע"ע במובא ביבמות ט: ועוד).

אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם... מאי לאו שטרי פסיקתא' — ואף על פי שאבי הכלה אומר לעדים, כך וכך אני מתחייב לתת לחתני — אין כותבים עד שיבוא החתן לפניהם, שלא התירו לעשות כן, לכתוב שטר למתחייב ללא הצד השני, אלא בלוח ובמוכר, מפני שהם דחוקים למעות, אבל כאן, למה יכתבו ללא דעת החתן. ועוד, שמא עושה כן רק כדי להתפאר שיצא עליו שם כי פלוני נושא בתו ואינו אמת. (פסקי הרי"ד — ב"ב פרק עשירי)

מי לא עסקינן דהוא בשעת קנין והיכי דמי כגון דגרשה ואהדרה' — לכאורה היה יכול לומר אופן פשוט יותר, שקנו מידו לאחר שנולדו הבנות. וכתב הכסף-משנה (מכירה יב), מכך שלא נקטו כן יש להביא ראיה לדברי הרמב"ם (שם) שאין אדם משעבד עצמו לחברו בדבר שאינו קצוב, ואם אמר לחברו הריני חייב לזונך חמש שנים — לא נשתעבד. רק המתחייב לאשה בשעת נישואין מועיל מדרב גידל, לא בעלמא. ולכך הוצרכו להעמיד כשגרשה והחזירה. והפני-יהושע דחה הראיה, שרצו למצוא אופן הדומה לבת אשתו, שמדובר בשטרי פסיקתא כמו שאמרו לעיל. [ופירש עיקר טעמו של הרמב"ם מסברא, שאין אדם מתחייב בדבר שאינו קצוב כשם שאין מתנה ומכר חלים בדבר שאינו קצוב (לכולי עלמא). ורק בשעת נישואין מועיל, שזוהו כמו חוב, שנישאת על מנת כן].

'מעשה היה ושחטוהו ערב הפסח' — כן הגרסה בכתבי יד וברא"ש. וכן גרס ריעב"ץ, ומפרש שהשמיעונו שלא חשו להיטמא למת ולהימנע מעשיית הפסח. (ואל תתמה על הרבותא בדבר, ששופכי דמים יחא אכפת להם בטהרתם — שמצינו (ביומא כג) שטהרת כלים היתה קשה עליהם יותר משפיכות דמים, ואפילו באב על בנו. יש ששינו גירסה זו מחמת עלילות הדם).

אם כן ליתני למקום שהיא מאי למקום שאמה, שמעת מינה בת אצל האם לא שנה גדולה ולא שנה קטנה' — יש מי שמוכיח מסתימת הדברים, שאין חילוק בין אלמנה לגרושה, שאף על פי שהאב קיים, תלך הבת אצל אמה. שהרי 'הנושא את האשה' סתמא שנינו, בין שנתגרשה בין שנתאלמנה, בשניהם שנינו 'למקום שהיא אמה'. (כן דייק הרמ"ה, והביא כן מתשובת הגאונים. מובא ברא"ש — ודלא כ"ש אומרים).

ונראה שדקדוק הרמ"ה מבוסס על דיוק הגמרא 'אם כן ליתני למקום שהיא... וכמו שפרש"י דקתני מלתא פסיקתא. ובה מסולקת תמיהת המשנה-למלך (אישות כא, יז) על הרמ"ה מהו שרצו לדחות 'ודילמא בקטנה ומשום מעשה שהיה' והלא מתני' סתמא קתני, אף בגרושה אין שייך שם חשש קטלא — אך כפי האמור דיוק הרמ"ה קאי רק לתירוץ הגמרא). ובבן קטן פחות מבן שש, נחלקו הרמב"ם והראב"ד, האם רשאי האב שישאר הבן עמו בניגוד לרצון האם, הואיל והוא מצווה לחנכו למצוות, או הדין עם האם. [ואף לאחר שש, יש אומרים בדעת הרמב"ם שאין האב יכול להביאו אצלו בניגוד לרצון האם אלא שאינו חייב לזונו באופן זה. עפ"י מהריב"ל (ח"א יב); ר"מ אלשיך (לח), ודלא כמבי"ט (ח"א קסה) וחלקת מחוקק (פב סק"ט). ובבאור דעת הרא"ש (בפסקיו ובתשובה פט) — ע' בבית יוסף ובדרישה (פב); משנה למלך שם; שבט הלוי ח"ה רח].